

DIDAKTICKÁ KAZUISTIKA

Jihovýchodní Asie

vyučovací předmět: zeměpis

ročník: tercie

autor: Irena Smolová, Katedra geografie PŘF UP v Olomouci

Předmětem didaktické kazuistiky byla videohospitace vyučovací hodiny zeměpisu, která proběhla dne 25. října 2018 na Klvaňově gymnáziu v Kyjově. Vyučovací hodina byla vedena Mgr. Jiřím Hasilem. Téma hodiny „Jihovýchodní Asie“ vycházelo ze schváleného časově-tematického plánu předmětu pro tercií a vyučovací hodina tak logicky navazovala na hodiny předcházející, kdy byla probírána Jižní Asie. Zvolené téma patří do souboru témat týkajících se makroregionů světa, která jsou pro žáky sice náročná, ale na druhou stranu atraktivní. Žáci se seznamují se zajímavými regiony světa, o některých mají informace ze sdělovacích prostředků, o některých ví, že jsou čteným cílem turistů. Jednotlivá témata mohou při vhodném uchopení učitelem obsahovat motivační potenciál, v předmětném tématu JV Asie může být motivací případná inspirace pro návštěvu některého ze států zájmového území. V rámci realizované vyučovací hodiny bylo možné identifikovat pět hlavních částí hodiny: úvod do hodiny (přivítání), opakování učiva minulé hodiny, probírání nové látky (expoziční část hodiny), přednesení dvou referátů a závěrečné shrnutí hodiny.

V úvodní části hodiny proběhlo přivítání učitele s žáky. Následovalo hromadné i individuální opakování učiva minulé hodiny, kdy učitel nejprve vyzval žáky k hromadnému připomenutí klíčových poznatků z referátu, který byl přednesen na konci minulé hodiny na téma Bali. Učitel vyzval ke shrnutí podstatných informací o Bali (0:50 – 1:40), kdy vyvolával hlásící se žáky, aby sdělili, co si z referátu zapamatovali. Výstupem opakování byl mimo jiné plynulý přechod k hlavnímu tématu hodiny, neboť Bali náleží do zájmového regionu JV Asie. Cenná byla provazba referátu a aktuálního tématu hodiny, vše bylo i velmi dobře provázané s tématem z minulé hodiny (téma Jižní Asie).

0:00 – 0:50 úvod + návaznost na referát na téma Bali z minulé hodiny

0:50 – 1:40 shrnutí podstatných informací o Bali

1:41 – 1:57 shrnutí podstatných informací z minulé hodiny

Následoval přechod k novému tématu. Lze zde sledovat přímou návaznost úvodního opakování a vstupu do nové látky.

Následovalo individuální opakování formou zkoušení jednoho žáky u tabule. Žák dostal otázku charakterizovat fyzickogeografické podmínky Asie se zaměřením na JV Asii. Současně s tím dostali žáci zadání úkolu, aby s využitím atlasu a učebnice si vypsali názvy států, které jsou součástí makroregionu JV Asie. Druhý úkol byl připojit k jednotlivým státům také jejich hlavní města. Žákům bylo upřesněno, že informace naleznou na str. 89 – 91 v učebnici a mohou využívat i školní atlas. Jednalo se o kombinaci práce s mapou, učebnicí a atlasem, což bylo velmi vhodné, úkol byl adekvátní a časově byl vhodně zvolen, aby byli žáci zaměstnáni po dobu individuálního zkoušení před tabulí. Zkoušený žák dostal 30 sekund na rozmyšlenou a následovaly jeho odpovědi na položené otázky. Žák doplňoval informace lokalizací na

nástěnné mapě. Položeny byly otázky na polohu JV Asie, ostrovy a poloostrovy, které do JV Asie náleží, významná pohoří, řeky ad.

1:58 – 3:12 žák u tabule se připravuje na odpovědi na otázky učitele a učitel zadává úkol pro žáky ve třídě – samostatná úloha s využitím učebnice a atlasu

3:13 – 4:45 žák vyjmenovává a na nástěnné mapě ukazuje ostrovy, souostroví, poloostrovy JV Asie

4:46 – 5:19 žák uvádí jako významnou řeku Mekong a po opravě ji ukazuje na mapě od pramene k ústí

5:20 – 5:53 žák zodpovídá na otázky týkající se klimatických poměrů JV Asie, otázka: „Ve kterém ročním období je nejvhodnější cestovat do Thajska a proč?“ Komentář je propojen s rizikovými jevy (intenzivní srážky, monzuny, cyklóny)

5:54 – 6:09 otázka na obyvatelstvo JV Asie – pouze příliš obecná odpověď

6:10 – 6:40 otázka: „Jaký typ přírodní krajiny je v JV Asii typický“, žák nezná odpověď, tak je naváděn na provazbu s podnebnými (klimatickými pásy), což mu nepomohlo, tak jsou vyzváni k pomoci žáci, společně nedojdou ke správné odpovědi, tak musí odpovědět učitel, že tropické deštné lesy.

6:41 – 8:10 otázky jazyků a náboženství ve vybraných státech JV Asie, opětovné připomenutí referátu o Bali

8:11 – 9:15 poloha JV Asie – sousední státy, žák se vrací k zemědělství, uvádí hlavní město Indie (napodruhé).

Žák odpovídal srozumitelně a pouze v některých případech byl opraven či požádán o zpřesnění odpovědi. Nedokázal uvést jiný vodní tok než je řeka Mekong, nedostatečné bylo vysvětlení rozdílů Malé a Velké Sundy, slabší byly odpovědi v otázkách podnebí. Trochu chaoticky žák přecházel k socioekonomickým charakteristikám a opětovně se vracel k fyzikogeografickým jevům. Učitel jeho výkon ohodnotil známkou 2, což bylo výkonu odpovídající. I když žáci verbálně požadovali hodnocení lepší.

Zkoušeného žáka i žáky ve třídě zaskočila otázka: „Jaký typ přírodní krajiny je v JV Asii typický“, žák neznal odpověď, tak je naváděn učitelem na provazbu s podnebnými (klimatickými pásy), což mu nepomohlo, tak jsou vyzváni k pomoci žáci, společně nedojdou ke správné odpovědi, tak musí odpovědět učitel, že tropické deštné lesy. Ukazuje se tak, že žákům činí problémy logické souvislosti a nedokáží správnou syntézu získaných poznatků. Jsou schopni se naučit řadu faktografických pojmů, zvládají orientaci na mapě, ale typologie krajiny jim činila problém.

Následuje společné opakování s celou třídou, kdy učitel pokládá otázky, vyvolává žáky, kteří se hlásí a ti odpovídají. Typově se jedná o otázky z fyzické i socioekonomické geografie a témata propojující obě sféry. Jednou z nich je otázka „Proč nikdo v Singapuru nepracuje v zemědělství?“ (využití kombinace práce s atlasem, statistickými daty, interpretace grafů). Další otázky se týkají rizikových jevů v JV Asii.

9:16 – 9:46 učitel pokládá otázku: „Proč nikdo v Singapuru nepracuje v zemědělství?“ s odkazem na Atlas dnešní svět a strukturu zaměstnanosti v jednotlivých státech JV Asie, správnou odpověď je, že se jedná o městský stát.

9:47 – 9:59 učitel se dotazuje na státy, kde ve struktuře zaměstnanosti převládá zemědělství

10:00 – 11:15 žáci mají s využitím Atlasu dnešní svět odvodit, na jaké odvětví a proč se zaměřuje Brunej, dlouho není žádný z žáků blízko správné odpovědi, tak je náповědou uvedení str. v Atlase dnešní svět, kde žáci najdou a následně odvodí, že země těží ropu a zemní plyn.

11:16 – 12:00 připomenutí rizikových jevů v regionu: ohnivý prstenec (pozice litosférických desek), vlna tsunami (rok 2004), vznik nové sopky (1991) ad.

12:01 – 14:14 opakování s využitím powerpointové prezentace

Následovalo opakování s využitím powerpointové prezentace, jednalo se spíše o specifikaci dílčích tématik (fyzickogeografických a socioekonomických), se kterými se žáci seznámili v úvodních hodinách o Asii jako celku, na region JV Asie. Znovu se učitel dotazoval na náboženství, rasovou strukturu, ekonomiku států. Byť tato část působila trochu chaoticky, učitel se snažil v maximální možné míře zařadit aktuální témata, např. problematiku rizik souvisejících v využívání a zejména pěstování palmového oleje.

14:15 – 14:50 učitel pokládá otázku: „Co jsou to asijské tygři?“ současně s tím vyzývá žáky, ať si přečtou sami v učebnici text (na str. 89 – 90) a jsou následně připraveni ostatním vysvětlit; žáci čtou text v učebnici ve dvojicích, ve třídě je ticho, učitel sedí na stole a pozoruje žáky

14:51 služba hlásí, kdo chybí a učitel zapisuje do třídní knihy, zároveň uvádí, že se jedná o hodinu č. 16

15:52 jedna žákyně opouští třídu

18:10 učitel vyvolává jednu žákyni, aby charakterizovala skupinu zemí označovanou jako asijské tygři – z vyjádření je zřejmé, že žákyně nepochopila

18:50 učitel opakuje otázku a připojuje dotaz: „proč se jim říká a od čeho je odvozeno slovní spojení asijské tygři“?; protože se uspokojivé a věcně správné odpovědi učitel nedočkal, tak se sám snaží formou klíčových slovních spojení žákům vysvětlit

20:15 otázka na uskupení ASEAN

20:44 otázka na Zlatý trojúhelník – téma žáci znali a dobře charakterizovali území

V průběhu hodiny se ukázalo další pro žáky složité téma, a to „asijské tygři“. I když mohli žáci využívat textu v učebnici a měli i dostatek času, pravděpodobně nepochopili. Je otázkou, zda v tercii není skutečně nad jejich síly pochopit označení skupiny států, které vyžaduje znalost historických souvislostí a minimálně základy ekonomie. Učitel při vysvětlování používal termíny ekonomický růst, investice do průmyslu ad., což bylo pro žáky těžko pochopitelné.

Druhá polovina hodiny (od 21:10) byla věnována přednesení referátů. Žáci byli vyzváni s tím, že pořadí bylo zvoleno učitelem. První téma: Vietnam, druhé téma: Thajsko. Pojetí referátů bylo různé, pravděpodobně dle zadání byla společná pro obě témata v úvodu základní faktografie (poloha, sousední země, oficiální název, počet obyvatel, rozloha, hlavní město, úřední jazyk). V dalších částech se referáty odlišovaly, společná byla powerpointová prezentace.

22:00 – 28:33 referát na téma Vietnam (studentka Eliška) - představení tématu – úvodní informace, prezentace mapy, základní faktografie. Studentka prezentovala sousední státy, plný název, počet obyvatel, rozlohu, hlavní město, úřední jazyk, vlajku (zdůraznění vazba vlajky a orientace státu), foto prezidentky, foto platidel. Základní fyzickogeografická charakteristika státu. Studentka prezentovala sérii fotografií, na kterých ukázala základní charakteristiku přírodních podmínek. Ve druhé části se zaměřila na zajímavosti – např. že rádi oslavují a konzumují alkohol, řidiči jezdí opilí, všechno léčí tygří masť, špatně se chovají ke psům i zvířatům, komentovala, jak vaří, že mají černé zuby, hrají vodní divadlo a na závěr ukázala tradiční jídlo a pití. V rámci motivace a zajímavostí zvolila formu: „Co by mohli vidět, kdyby jeli do Vietnamu? Jak se očkovat apod.“

28:34 prostor na dotazy

28:35 – 32:00 žáci si podle prezentace zapisují do sešitu shrnutí, učitel doplňuje o informace týkající se války ve Vietnamu, ptá se studentky, proč nezařadila, odpověděla, že nechtěla uvádět. Jeden student má velmi dobré povědomí a logicky příčiny a důsledky konfliktu ve Vietnamu komentuje.

Forma prezentace studentkou byla velmi vhodná, studentka měla velmi dobrý projev, bylo vše srozumitelné. Po obsahové stránce je však nutné, což je předmětem závěrečného komentáře, větší korekce ze strany učitele a uvedení na pravou míru některých tvrzení. Ne zcela vhodný byl výběr témat v rámci uváděných zajímavostí o Vietnamu a jejich prezentace.

32:00 úvodní část referátu na téma *Thajsko* (studentka Šárka) - představení tématu – úvodní informace, prezentace mapy, základní faktografie. Studentka prezentovala sousední státy, plný název, počet obyvatel, rozlohu, hlavní město, úřední jazyk, vlajku. Studentka četně komolila geografické názvy, špatná výslovnost, nepřesné názvy.

33:59 studentka na nástěnné mapě ukazuje řeku Mekong a uvádí, že součástí Thajska je více než 750 ostrovů

34:40 základní klimatická charakteristika – monzuny, srážkové úhrny

35:00 zemědělství a pěstování rýže, zlatý trojúhelník

36:00 základní hodně obecná charakteristika průmyslu, cestovní ruch, nerostné suroviny a doprava – spíš jen výčet faktografických informací, málo motivační, spíše jako telefonní seznam

37:00 obyvatelstvo – opětovně formou výčtu faktografických informací, málo motivační, spíše jako telefonní seznam, navíc četné nepřesnosti

39:00 video – velmi zajímavé, v angličtině, pohled na thajskou tržnici, kterou protíná železniční trať, komentář, že je Thajsko takové Las Vegas Asie, bohatý noční život

41:50 král a jeho rodina, příběh královského psa a 4 dní státního smutku, tuto informaci si určitě skoro všichni zapamatují

43:00 kdy jet do Thajska?

Forma prezentace studentkou byla velmi vhodná, studentka měla horší ústní projev, velmi kladně lze hodnotit použití video i strukturu informací, slabší stránkou byla geografická přesnost a výslovnost. Po obsahové stránce je však nutné, což je předmětem závěrečného komentáře, větší korekce ze strany učitele a uvedení na pravou míru některých tvrzení.

Závěrečné minuty (poslední dvě) byly věnovány shrnutí a výzvě učitele, aby žáci uvedli, co si dnes zapamatovali. Na toto shrnutí a fixaci bylo velmi málo času.

Návrhy alterace

V rámci alterace hospitované vyučovací hodiny je navrženo několik učebních úloh a alternativních přístupů vhodných pro výuky daného tématu, které by mohly vést ke komplexnějšímu a hlubšímu rozvoji geografických či kartografických kompetencí, stejně jako klíčových kompetencí.

V rámci hospitované hodiny chyběl v úvodu hodiny výraznější motivační prvek. Řada žáků by si tak mohla klást otázku: „Proč se to mám učit?“. Lze doporučit v úvodu hodiny zařazení

motivačního prvku, který by aktivizoval žáky. Příkladem by mohlo být představení produktů, se kterými se můžeme běžně v domácnostech setkat, a mají původ v JV Asii. Jiným příkladem může být informace, kolik turistů každoročně region navštíví a ukázka vývoje počtu zahraničních turistů v regionu za posledních 10 let. Třetím příkladem s vazbou na Českou republiku specifika vietnamské národnosti – od kdy zde žijí a proč, jak se asimilují, všem se profilují apod.

Druhé doporučení se týká četnější korekce nepřesných či zavádějících informací uvedených v referátech. Jednalo se zejména o referát o Vietnamu, kdy by mohl vzniknout dojem, že jsou porušována lidská práva, je nehumánně zacházeno se zvířaty, zkreslení informací o státním zřízení a orientaci země (socialistického x komunistického režimu) ad.

Učitel by mohl také čteněji opravovat špatná jazyková vyjádření v případě geografických názvů lokalit či cizích slov.

V průběhu hodiny bylo možné identifikovat dvě pro žáky složitá téma, první bylo téma související s typologií krajiny – typ převládající přírodní krajiny v JV Asii a druhé téma „asijské tygři“. I když mohli žáci využívat textu v učebnici a měli i dostatek času, pravděpodobně téma (dle slovního i vizuálního vyjádření) nepochopili. Je otázkou, zda v tercii není skutečně nad jejich síly pochopit označení skupiny států, které vyžaduje znalost historických souvislostí a minimálně základy ekonomie. Učitel při vysvětlování používal termíny ekonomický růst, investice do průmyslu ad., což bylo pro žáky těžko pochopitelné.

Ve struktuře hodiny bylo časové rozvržení většinou v pořádku, po celou dobu byli žáci aktivní a zapojovali se do výuky, v závěru však chyběl čas na upevnění získaných znalostí formou opakování, které proběhlo sice již v první části hodiny, ale v závěru hodiny, po přednesených referátech bylo již shrnutí a opakování v omezeném rozsahu a většinou po zvonění.

Závěr

Z provedené analýzy vyplývá, že téma JV Asie patří v rámci výuky geografie k náročným, ale zajímavým tématům. Při vhodné struktuře hodiny, kdy jsou žáci aktivně do vzdělávacího procesu zapojeni, je snadnější i proces upevňování učiva. Žáci sami volí pro ně zajímavá témata, která přednáší formou referátu. Zvolený způsob výrazně rozšiřuje dovednosti žáků o slovní projev, práci s textem, kritické zhodnocení informací a posiluje dovednost prezentovat zjištěné poznatky. Tvorbou powerpointových prezentací se začleněním videí, grafických prvků či map si žáky rozšiřují i digitální kompetence. Jako přínosné považují využívání práce s atlasem, nástěnnou mapou i učebnicí prakticky po celou vyučovací hodinu. Pozitivní hodnocení se týká i interdisciplinárního přesahu a využití mezipředmětových vztahů. V konkrétní hodině byly mezipředmětové vztahy posíleny v rámci tématiky související s historií (např. vietnamská válka) a díky využití atraktivního videa (téma z tržnice v Thajsku, kdy bylo video v angličtině) došlo k posílení jazykových kompetencí. I když se jednalo o

informačně orientovanou výuku, je hodina příkladem toho, že i v rámci takto klasicky pojaté výuky se však dá výuka zefektivnit, resp. žáky zaktivizovat vhodně zvolenými aktivitami v podobě práce s mapou, vlastních referátů a zdůrazněním praktického významu probírané látky/tématu. Učitel v rámci hodiny cíleně rozvíjel část kartografických kompetencí – čtení a jen okrajově tvorba mapy, digitální a jazykové kompetence a mezipředmětové vztahy. Navržené alterace dávají ještě větší důraz na samostatnou práci žáků a komplexnější rozvoj geografických a kartografických kompetencí.

Poděkování

Na závěr připojuji poděkování Mgr. Jiřímu Hasilovi, stejně jako jeho žákům a vedení školy za možnost zrealizovat na Klvaňově gymnáziu v Kyjově videohospitaci. Poděkování patří dr. Říhovi a dr. Richterovi z Přírodovědecké fakulty UP v Olomouci za technické zpracování videozáznamu, bez kterého by kazuistiku nebylo možné zpracovat.

Tato díla podléhá licenci Creative Commons Uveďte původ 4.0 Mezinárodní.
Pro podrobnosti licenčních podmínek navštivte <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.